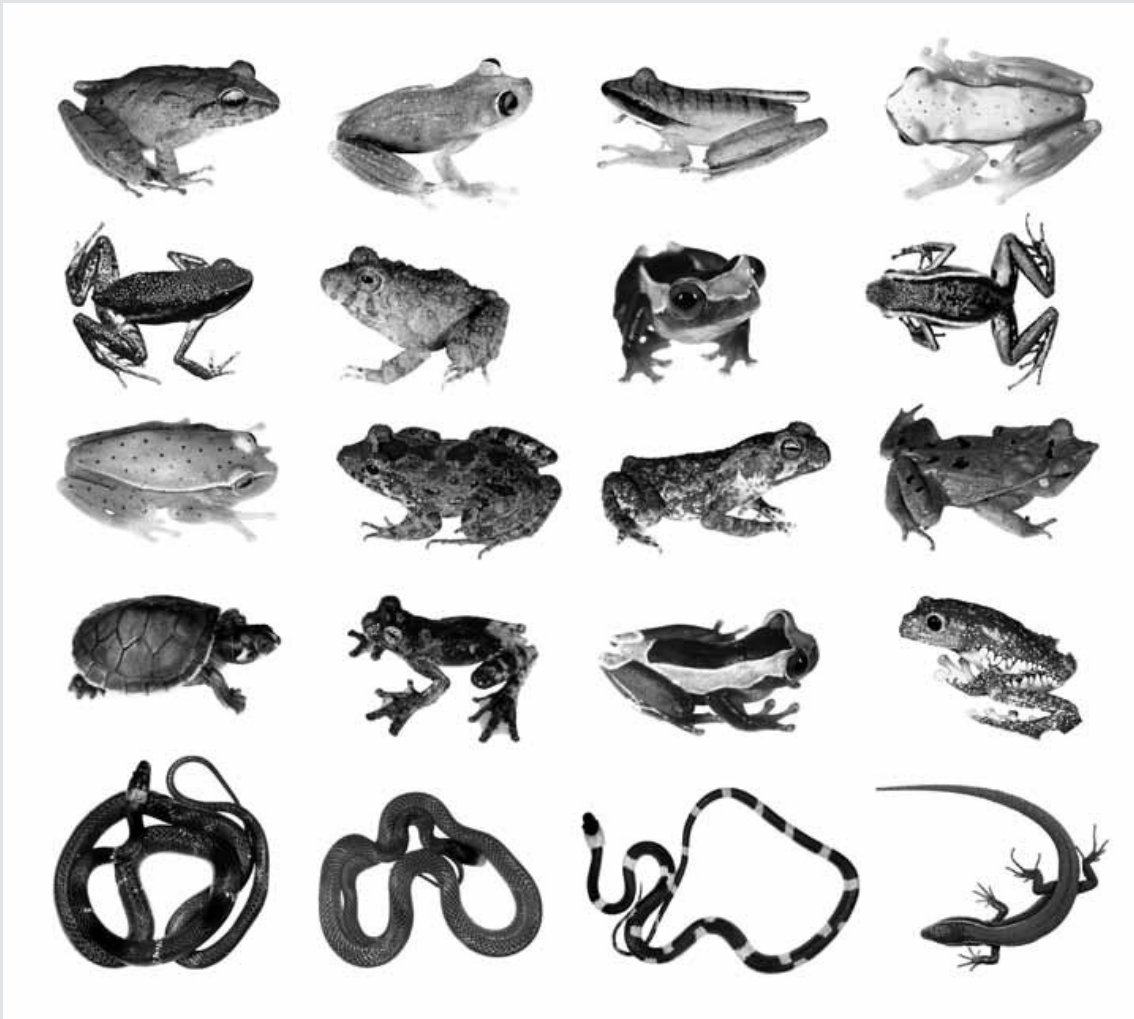

Biodiversiteit, een luxe? Maatschappelijke noodzaak!

| Esmeralda Borgo |

2010 is door de Verenigde Naties uitgeroepen tot het Internationale Jaar van de Biodiversiteit. Wereldwijd zijn er 1,9 miljoen dieren, planten, schimmels en micro-organismen bekend, maar dit zou slechts een fractie van de feitelijke soortenrijkdom zijn. Sommige wetenschappers schatten dat er nog zo'n vijftien miljoen onontdekte soorten bestaan. De veelheid aan biotopen met dit rijke dieren- en plantenleven, inclusief al hun genetische kenmerken, is onze biodiversiteit. De natuur in al haar verschijningsvormen dus, inclusief de onderlinge wisselwerking tussen al die soorten en hun interacties met hun omgeving.

2010, een treurige stand van zaken

Helaas is het wereldwijd uiterst slecht gesteld met onze biodiversiteit. Tussen 1970 en 2000 is het aantal soorten met 40% afgenomen. Soorten die voorkomen in en rond rivieren, meren en moerasgebieden zijn zelfs met 50% gedaald. De snelheid waarmee het aantal amfibieën en zoogdieren afneemt is alarme-rend. Hetzelfde geldt voor vogels in land-bouwgebied, koralen en verscheidene vis-soorten die overbevist zijn. Vandaag zijn wereldwijd 16.928 soorten met uitsterven bedreigd. 21% van de zoogdieren, 12% van de vogels, 31% van de reptielen, 30% van de amfibieën en 37% van de vissoorten dreigen onder de huidige omstandigheden te verdwij-nen.

Ook binnen Europa wordt slecht gescoord. 15% van de zoogdieren, 13% van de vogels en 23% van de amfibieën dreigen te verdwijnen. In België zijn er zo'n 55.000 soorten dieren, planten, schimmels en micro-organismen. Meer dan een derde van de planten en dieren zijn bedreigd.

Meestal houdt het uitsterven van soorten verband met menselijke activiteiten. Dit is het geval voor 99% van de bedreigde soorten. Belangrijkste reden is het verlies of de degra-datie van de typische leefomgeving van een soort, door onder meer ontbossing, jagen en vissen. Maar ook vervuiling en de verspreiding van ziektes leiden tot verder verlies.

Bovendien is er een continue toename van het aantal invasieve soorten: planten en dieren die zich buiten hun natuurlijke verspreidingsge-

bied hebben gevestigd. Door het ontbreken van natuurlijke vijanden, ziektes of parasieten, kunnen ze zich ongebreideld vermenigvuldi-gen en inheemse soorten beconcurreren voor licht, water en voedsel. Een bekend voorbeeld is de Amerikaanse vogelkers die een enorm probleem vormt in natuurgebieden. Invasieve soorten kunnen zelfs problemen veroorzaken voor de volksgezondheid, zoals bijvoorbeeld het geval is met de eikenprocessierups. En ook op economisch gebied kunnen ze problema-tisch zijn. Zo gingen bijvoorbeeld eind jaren tachtig de ansjovisbestanden in de Zwarte Zee sterk achteruit als gevolg van onder meer de invasie van een ribkwal (*Mnemiopsis leidyi*). Die komt oorspronkelijk voor in de noordwes-telijke Atlantische Oceaan, en is waarschijnlijk door het lozen van ballastwater uit vracht-schepen in de Zwarte Zee terecht gekomen, waar hij de ansjovisbestanden beconcurrerde voor voedsel. Later, in de jaren negentig, raak-te een andere ribkwalsoort (*Beroe ovata*) eveneens per ongeluk in het ecosysteem van de Zwarte Zee terecht. Deze soort voedt zich vrijwel alleen met *Mnemiopsis leidyi*. Sindsdien vertoont het ecosysteem van de Zwarte Zee weer tekenen van herstel.

Meer en meer wordt ook klimaatverandering beschouwd als een belangrijke en bijkomende bedreiging voor de biodiversiteit. Dit blijkt onder meer uit een recent onderzoek van het Europese Milieu-Agentchap, waarbij het voorkomen van 122 gangbare Europese vogel-soorten werd geëvalueerd. 92 daarvan onder-vinden negatieve gevolgen van de klimaatver-anderingen, terwijl de gevolgen voor de ove-rige 30 positief zijn. Dergelijk onderzoek wijst er op dat klimaatverandering enorme wijzigin-

gen kan teweegbrengen voor de biodiversiteit en de ecosystemen in Europa.

Biodiversiteit, een economische noodzaak

Veel mensen beschouwen het beschermen van natuur en biodiversiteit veeleer als een luxe. Het behoud van soorten is wenselijk en het verlies ervan vindt men jammer, maar wanneer economische belangen in het gedrang komen, moet de natuur in vele gevallen wijken. Economische groei creëert immers ook werkgelegenheid en kan zorgen voor een verhoging van de inkomens. De realiteit is wel complexer. Neem nu de bijen. In vele delen van Europa zijn wilde bijensoorten al uitgestorven. Overlevende bijenvolken zijn vaak verwilderde nieuwe variëteiten. Maar bijen komen steeds meer in de problemen. Pesticiden, mijten, ziekten en verzwakte genen doen hun bestand verder dalen. De Britse bijenhoudersvereniging BBKA beweert dat het aantal honingbijen in 2007-2008 met 30% is afgenomen; met andere woorden, de populatie is met meer dan twee miljard bijen gedaald. Dit betekent een kost van 54 miljoen Britse ponden (61 miljoen euro). Dit voorbeeld toont aan dat het verlies van biodiversiteit de economische ontwikkeling op termijn ondermijnt. Bijen zijn immers een cruciale soort voor onze economie. Zowat een derde van het menselijk voedsel is afhankelijk van bestuiving. De honingbij neemt het overgrote deel van deze bestuiving voor haar rekening. We moeten de natuurlijke, grootschalige bestuiving

behouden voor de voedselvoorziening. En dus moeten de bijenpopulaties beschermd worden.

Wereldwijd zijn meer dan een miljard mensen voor hun voedsel en levensonderhoud afhankelijk van de visserij. In de Noordatlantische Oceaan is het visbestand in de laatste vijftig jaar gedaald met 66%. Het merendeel van de commerciële visserij zal in 2050 waarschijnlijk ten onder zijn gegaan als de huidige ontwikkelingen niet worden gekeerd. Op het vasteland zijn regenwouden verwoest omwille van de voedselproductie (bijvoorbeeld soja en rundvlees) en biobrandstoffen (zoals palmolie). Er wordt onvoldoende rekening gehouden met de vele waardevolle ecosystemendiensten waarin bossen voorzien.

Het verdwijnen van biodiversiteit brengt dus duidelijk risico's met zich mee voor onze basisbehoeften. Als mens maken we deel uit van de biodiversiteit en zijn we ervan afhankelijk. Maatregelen treffen voor biodiversiteit gaat dus veel verder dan het beschermen van soorten die met uitsterven bedreigd zijn, al is dat misschien wel het meest zichtbare aspect. Het gaat vooral ook om het vrijwaren van het natuurlijk kapitaal dat ons diverse goederen levert, zoals hout, voedsel, vis en water. Het gaat over de bescherming van de natuurlijke regulatie van kringlopen, zoals de zuivering van

afvalwater, klimaatregulering enz. Het gaat over de mogelijkheid om in de toekomst nog economische activiteiten te kunnen ontwikkelen, zoals landbouw en visserij.

“

Wereldwijd zijn meer dan een miljard mensen voor hun voedsel en levensonderhoud afhankelijk van de visserij. In de Noordatlantische Oceaan is het visbestand in de laatste vijftig jaar gedaald met 66%.

Biodiversiteit biedt trouwens nog een reservoir aan toekomstig potentieel van toepassingen in bijvoorbeeld geneeskunde of landbouw, waarvan de details vandaag nog niet bekend zijn. Het IUCN (*International Union for the Conservation of Nature*) schat dat tot nog toe wereldwijd zo'n 50.000 tot 70.000 plantensoorten zijn gebruikt in de traditionele of de moderne geneeskunde. De uitroeiing van bepaalde soorten hypothekeert het toekomstig onderzoek naar nieuwe behandelingen en medicijnen.

Het inschatten van de monetaire waarde van biodiversiteit is een moeilijke en omstreden oefening. Het IUCN schat dat de waarde van de goederen en diensten die ecosystemen leveren op zo'n 33.000 miljard dollar per jaar. Ter vergelijking, in 2008 bedroeg het BNP van de Europese Unie 14.868 miljard dollar.

Een internationaal akkoord

Om de achteruitgang tegen te gaan, ondertekenden in 1992 liefst 150 landen, waaronder ook België, de biodiversiteitsconventie. Deze landen erkenden dat de bescherming van de biodiversiteit essentieel was om de toekomst van de mens te garanderen. De conventie had als doelstelling de biologische diversiteit te behouden, de bestanddelen ervan op een duurzame manier te gebruiken, en de voordelen van het gebruik van de genetische rijkdommen eerlijk en billijk te verdelen. De verwezenlijkingen zouden worden opgevolgd door de COP (*Conference of the Parties*), die bestaat uit alle overheden die het verdrag hebben geratificeerd.

Tien jaar later, op de Wereldconferentie in Johannesburg (2002), herbevestigden de

wereldleiders het belang van de biodiversiteit voor het welzijn van de maatschappij. Ze beloofden om het enorme tempo van het verlies van onze biodiversiteit terug te schroeven tegen 2010. Europa ging nog verder en beloofde de achteruitgang op het eigen grondgebied zelfs te doen stoppen tegen 2010.

Anno 2010 is er maar weinig vooruitgang geboekt. Ngo's klagen massaal het gebrek aan een krachtadig beleid aan. Op 18-29 oktober aanstaande vindt COP 10 plaats in Nagoya, Japan. Regeringen zullen de 2010-doelstelling evalueren en beslissen over een nieuwe visie en nieuwe doelstellingen voor de periode 2011-2020. Daarbij zal gebruik gemaakt worden van het TEEB-rapport, dat tegen die tijd volledig zou moeten zijn afgerond. TEEB (*The Economics of Ecosystems and Biodiversity*) is een groots opgezet studieprogramma, gefinancierd door UNEP, het Britse DEFRA, het Duitse *Umweltbundesamt* en de Europese Unie. Bedoeling is om alle beschikbare kennis samen te brengen, te ordenen en zo te komen tot een compilatie van argumenten voor het behoud van ecosystemen en biodiversiteit. In essentie komt dit neer op een berekening van de kosten als gevolg van biodiversiteitsverlies, en die te vergelijken met de middelen die nodig zijn voor een doeltreffend biodiversiteitsbeleid. TEEB beoogt eveneens het ontwikkelen van instru-

Esmeralda Borgo

is beleidsmedewerker

Landbouw BioForum Vlaanderen vzw

menten voor beleidsmakers op alle niveaus met het oog op het stimuleren van een duurzame ontwikkeling en een betere bescherming van ecosystemen en biodiversiteit.

Begin september zou het volledige rapport bekend gemaakt worden.

Niet allemaal kommer en kwel

Ook al heeft Europa z'n doelstelling niet gehaald, er zijn wel waardevolle initiatieven genomen. Zo is er een netwerk opgebouwd van bijna 25.000 beschermde gebieden, zo'n 880.000 km² of 17% van het Europese grondgebied. Dit netwerk staat bekend als Natura 2000. Ook zijn belangrijke wetgevende initiatieven genomen op vlak van luchtverontreiniging, zoetwaterkwaliteit en afvalwaterbehandeling; uiteraard zijn die gunstig voor de biodiversiteit.

Maar initiatieven om de biodiversiteit te beschermen hoeven niet alleen maar van bovenaf opgelegd te worden. Ook van onderuit ontstaan al dan niet kleinschalige initiatieven. In Vlaanderen zien we bijvoorbeeld meer en meer gemeenten die het "Charter voor Biodiversiteit" ondertekenen. Met deze campagne probeert Natuurpunt gemeenten aan te moedigen om een actieplan op te stellen teneinde het biodiversiteitsverlies op het eigen grondgebied een halt toe te roepen. Gemeenten engageren zich om werk te maken van een vooruitstrevend lokaal biodiversiteitsbeleid, en doen daarbij ook een beroep op het lokale middenveld.

“

Ook al heeft Europa z'n doelstelling niet gehaald, er zijn wel waardevolle initiatieven genomen. Zo is er een netwerk opgebouwd van bijna 25.000 beschermde gebieden, zo'n 880.000 km² of 17% van het Europese grondgebied.

Ook bedrijven nemen concrete acties in de strijd tegen de achteruitgang van de biodiversiteit. Hun rol werd onderstreept tijdens het Portugese EU-voorzitterschap van

2007. Natuurpunt rapporteert al meer dan negentig positieve ervaringen met bedrijven op het vlak van het ecologisch inrichten van restgronden, aanleggen van groendaken, vlinder- of kringlooptuinen, poelen voor amfibieën, ophangen van nestkastjes enz. bij bedrijven als Sibelco, Nike, Boss Paints, Haven van Antwerpen en Gent, Toyota en nog vele andere.

En ook als burger kun je stappen zetten voor het behoud van de biodiversiteit, onder meer door als consument bepaalde keuzes te maken. Biologische groenten en fruit bijvoorbeeld zijn geteeld zonder schadelijke synthetische pesticiden. Door de inzet van dierlijk mest in plaats van kunstmest worden in de biologische landbouw optimale voorwaarden geschapen voor een levendige bodembiodiversiteit. Als consument kun je er bijvoorbeeld ook voor kiezen om geen vis te kopen die niet duurzaam gevangen is. Bepaalde vismethodes zijn destructief en soms illegaal. Dank zij het MSC-label kun je vis uit goed beheerde bronnen herkennen. MSC (*Marine Stewardship Council*) is een onafhankelijke non-profit organisatie die een standaard ontwikkelde om duurzame visserijmethodes te identificeren. Op die manier willen ze een oplossing aanreiken voor de overbevissing.

Om de zes jaar produceert de Europese Commissie een rapport met een stand van zaken inzake biodiversiteit. Het recentste dateert van 2009. Opmerkelijk is dat het met de biodiversiteit, geassocieerd met landbouw, nog veel slechter gesteld is dan gemiddeld. Slechts 7% van de leefgebieden (habitats) gelinkt aan landbouw krijgt een gunstige beoordeling, 52% ervan scoort ronduit slecht. Voor de overige habitats is dit 21%, respectievelijk 30%. In heel wat delen van Europa houdt deze slechte score verband met de steeds voortschrijdende intensifiëring van de landbouw.

Maar ook de diversiteit van de landbouwgewassen zelf is er sterk op achteruit gegaan. De FAO (*Food and Agriculture Organization*) stelt vast dat sedert het begin van de vorige eeuw zo'n 75% van de plantgenetische agrobiodiversiteit verloren is gegaan. Dit heeft onder meer te maken met het verlaten van de lokale variëteiten en landrassen ten voordele van uniforme variëteiten met een hoog rendement. Vandaag leveren slechts twaalf planten- en vijf diersoorten 75% van het voedsel. Rijst, maïs en tarwe voorzien zowat 60% van de nodige hoeveelheid calorieën en eiwitten. Het wereldwijd groeiend aantal monoculturen vormt een belangrijke bedreiging voor de biodiversiteit. En bepaalde moderne ontwikkelingen zoals de introductie van genetisch gemodificeerde gewassen maken de situatie alleen maar erger. Initiatieven zoals die van de Werkgroep Eigen Zaadteelt in Vlaanderen proberen tegen die stroom in te varen, en stimuleren telers om eigen zaadvaste rassen met een brede genetische diversiteit te ontwikkelen.

De problematiek van de erosie van de agrobiodiversiteit wordt in het bredere debat inzake biodiversiteit vaak over het hoofd gezien. Eén derde van het landoppervlak van onze planeet is onder landbouwgebruik. Dit maakt van agrobiodiversiteit een belangrijke factor in het behoud van biodiversiteit. Het bewaren en verbeteren van de genetische diversiteit van de landbouwgewassen is dan weer van zeer groot belang voor het waarborgen van de globale voedselzekerheid in de toekomst.

Agrobiodiversiteit beschermen, is lonend voor de landbouwer. Een betere benutting van de biologische diversiteit maakt de landbouw immers minder afhankelijk van input zoals gewasbeschermingsmiddelen en kunstmest en is daarom één van de sleutels tot een duurzame, maatschappelijk gewaardeerde landbouw. In Nederland staat functionele agrobiodiversiteit (FAB) volop in de belangstelling. FAB-maatregelen leiden soms tot het efficiënt onderdrukken van lastige plagen in de akkerbouw, zo blijkt uit onderzoek. Boeren creëren daarbij de omstandigheden voor een goede ontwikkeling van natuurlijke vijanden.

Ook een gezonde bodembiodiversiteit is cruciaal voor een gezond gewas. Het speelt een rol bij de afbraak van organische stof, de opbouw van stabiele humus, het vrijmaken van voedingsstoffen uit organische stof en de opbouw van de bodemstructuur. Vooral bioboeren weten dat een evenwichtig en divers bodemleven een goede bodemkwaliteit stimuleert.